

JACEK CHACHAJ
Lublin

INFORMACJE O RODZINIE RACZKO W AKTACH WIZYTACYJNYCH PARAFII RUSKÓW

W zasobie Archiwum Diecezjalnego w Siedlcach znajduje się księga zawierająca akta wizytacyjne i dokumenty dotyczące kościołów dawnej diecezji łuckiej. Księga ta została sporządzona w 1831 r., lecz materiały w niej zawarte dotyczą okresu przedrozbiorowego i pochodzą głównie z XVIII w. Wśród innych akt jest tam także wizytacja parafii Rusków spisana w 1734 r.¹ Poza innymi informacjami w wizytacji tej zawarty jest spory materiał dotyczący historii wspomnianej parafii.

Znajdujemy tam, na przykład, spis miejscowych plebanów od połowy XVII w. Około 1640 r. plebanem w Ruskowie był Jan Leszczyński, ok. 1670 r. – Seweryn Kupiński, zaś po roku 1676 – Łukasz Lipiński². Prawdopodobnie nie jest to kompletna lista plebanów z tego okresu, nie ma też żadnych informacji o plebanach z okresu wcześniejszego, lecz samo odnalezienie trzech wyżej wymienionych osób w aktach innego typu (aktach oficjalu, księgach grodzkich) mogłoby być trudne, jeśli w ogóle możliwe. Następnym plebanem w Ruskowie, o którym informuje nas wizytacja, był pleban Jorski, występujący od 1700 r. Zrezygnował on z pełnienia swej funkcji przed 24 X 1716 r., kiedy spisano inwentarz parafii po jego odejściu³. 19 III 1716 r. na kolejnego plebana prezentowano Walentego Żurkowskiego⁴, który był plebanem aż do swej śmierci. Po tym wydarzeniu parafię oddano

---

¹ Archiwum Diecezjalne w Siedlcach (ADS), sygn. D 159, f. 179 n.

² Tamże, f. 182.

³ Tamże, f. 182v.

⁴ Tamże, f. 183.

12 IX 1725 r. w zarząd Jana Konarzewskiego⁵, a ten 12 XII 1727 r. przejął oficjalnie funkcję plebana⁶. Ponieważ w wizytacji nie ma żadnych wzmianek o kolejnych osobach plebanów, możemy przyjąć, że ks. Konarzewski sprawował swój urząd także w czasie odbywania wizytacji, a więc w roku 1734.

Poza informacjami na temat plebanów interesująca nas wizytacja zawiera bardzo dużo materiału dotyczącego genealogii rodziny Raczko. Rodzina ta fundowała parafię w Ruskowie, a także przez długie lata była w posiadaniu wsi wchodzących w jej skład. Informacje zawarte w wizytacji okazują się cenne w zetknięciu ze skąpą literaturą dotyczącą tej rodziny. K. Niesiecki podaje, że ród ten był herbu Ostoja. Wymienia też jakiegoś Raczko, który wstąpił się w wojsku litewskim w bitwie przeciw Tatarom pod Kleckiem w 1506 r. Z innych przedstawicieli tej rodziny informuje o Mikołaju występującym na Żmudzi w 1621 r. i o bezimiennym skarbniku mielnickim z 1733 r. Niesiecki wymienia też trzy kobiety z tej rodziny, bez podania ich imion: pierwszą jako żonę Kaspra Jerzykowicza podkomorzego mielnickiego, drugą – córkę sędziego ziemskiego brzeskiego, jako żonę Piekarskiego, trzecią jako żonę podkomorzego grodzieńskiego Grzegorza Massalskiego. Ta ostatnia miała wnieść w dobra męża dobra Raczki⁷. Raczkowie pojawiają się także w związku z Ruskowem w *Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego*. Występuje tam Rafał Raczko, jako dziedzic wsi i odnowiciel fundacji kościoła w 1493 r., a także Adam Raczko, który w 1646 r. wznosił nowy, murowany kościół. Przy okazji dowiadujemy się, że parafia Rusków w latach 1580-1619 pozostawała w rękach protestantów⁸. Ponieważ żaden przedstawiciel tej rodziny nie znalazł się w *Polskim słowniku biograficznym* zaś *Herbarz Polski* Adama Bonieckiego i *Polska Encyklopedia Szlachecka* nie zostały wydane do litery R, powyższe wzmianki stanowią wszystko, czym dysponujemy w literaturze na temat Raczków.

Informacje zawarte w opisywanej przez nas wizytacji pozwalają w znacznym stopniu uzupełnić i uporządkować wiadomości o rodzinie Raczków. Pierwszym jej przedstawicielem był R a f a ł Raczko, starosta mielnicki. Był on fundatorem kościoła w Ruskowie. Wizytacja podaje odpisy pierwotnej i powtórnej fundacji parafii. Pierwsza miała być wystawiona w Janowie 29 IV 1440 r., druga we dworze w Ruskowie w Święto Świętego Jana

⁵ Tamże, f. 183v.

⁶ Tamże, f. 184.

⁷ *Herbarz Polski*, t. VIII, Lipsk 1841, s. 3-4.

⁸ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. X, Warszawa 1889, s. 32 (SGKP).

1493 r., oblatowana zaś w 1627 r. Dokumenty zamieszczone w wizytacji zawierają między innymi liczne informacje na temat uposażenia kościoła⁹. Jakież kopie tych fundacji być może zachowały się do XIX w. i uchodziły za autentyczne, skoro *Słownik geograficzny* podaje 1440 r. jako datę fundacji, zaś rok 1493 jako datę odnowienia fundacji kościoła w Ruskowie¹⁰. Co ciekawe, 150 lat wcześniej wizytator wątpił w autentyczność pierwszego z dokumentów fundacyjnych. Zwrócił on uwagę na fakt, że obydwa dokumenty miały być wystawione przez starostę mielnickiego Rafała Raczko z synami. Dokonał on swego rodzaju krytyki wewnętrznej dokumentów i zanotował: „fundacja powtórna po pierwszej ... w lat 53. Niepodobna, żeby rodzice z synami tak długo żyli, a do tego xiądz musiał by mieć drugie prymicje. Dla czego pierwsza fundacja podejrzana”¹¹. Wydaje się, że powinniśmy jednak upatrywać w Rafale fundatora parafii Rusków i datować tę fundację na 1493 r. Pierwszy dokument albo trzeba uznać za fałszywy, albo próbować ratować jego autentyczność, poprawiając datę z 1440 na 1490 r. Możliwe jest też zachowanie w parafii tradycji jakiejś pierwszej, nieudanej fundacji z 1440 r., ale to także prowadzi do uznania znanego nam dokumentu za fałszywy i jedynie oparty na, być może, autentycznej dacie.

Opisywana wizytacja zawiera dane genealogiczne o rodzinie Raczków w formie drzew genealogicznych, które przeplatane są odpisami dokumentów i innymi notatkami. Niestety, wizytator nie uniknął błędów, które pojawiają się już w drugim pokoleniu po Rafale. Otóż starosta mielnicki Rafał Raczko z żoną Anastazją miał mieć następujące potomstwo: Bartłomieja, późniejszego kanonika wileńskiego; Jerzego, który odziedziczył Puczyce; Pawła, któremu przypadły Rusków i Myszkowice, oraz Jana, który z synem Janem fundował altarię. Na wykresie genealogicznym wśród synów Rafała jest jeszcze raz wymieniony Jan z informacją, że był bezpotomny¹². Prawdopodobnie powinniśmy uznać, że najstarszym wśród synów Rafała był Paweł. Jemu bowiem przypadła większość dziedzictwa, w tym centrum parafii, czyli sam Rusków. Drugim był zapewne Jerzy, zaś trzecim Bartłomiej. Co do Jana powinniśmy chyba uznać w tym miejscu pomyłkę wizytatora. Informacja, że Jan z synem Janem fundował altarię, stoi w sprzeczności już z samym interesującym nas drzewem genealogicznym. W następnym pokoleniu występuje

⁹ ADS, sygn. D 159, f. 180v.

¹⁰ Dz. cyt., s. 32.

¹¹ ADS, sygn. D 159, f. 181-181v.

¹² Tamże, f. 180.

tam bowiem Jan, który ze swym ojcem fundował altarię, ale jest on synem Pawła¹³. Niżej w tekście wizytacji znajdujemy wyraźne potwierdzenie, że altaria była fundowana przez Pawła i jego syna Jana¹⁴. To ułatwia nam zrozumienie faktu, dlaczego dopisano wśród synów Rafała jeszcze jednego, bezpotomnego Jana. Wizytator nie znalazł bowiem w trzecim pokoleniu potomstwa Jana, którego przez pomyłkę umieścił w drugim pokoleniu. Dopisując informację o bezdzietności Jana, wprowadził tylko większy chaos. Przy okazji informacja, że Paweł (syn Rafała) ze swym synem Janem fundowali altarię w 1517 r.¹⁵, wskazuje, że wtedy już nie żył Rafał. W przeciwnym przypadku zapewne znalazłby się on wśród fundatorów. Podsumowując, stwierdzamy, że R a f a ł (I) Raczek starosta mielnicki, zmarły zapewne przed 1517 r., miał żonę A n a s t a z j ę. Wśród jego synów należy wymienić P a w ł a (I), dziedzica Ruskowa i Myszkowic; J e r z e g o, dziedzica Puczyce i B a r t ł o m i e j a kanonika wileńskiego.

Od J e r z e g o wywodziła się linia Raczków związana z Puczycami. Odnajdujemy informacje o piątce jego dzieci. Wśród synów wizytacja wymienia bezdzietnych P a w ł a (II) i R a f a ł a (II); zaś wśród córek A n a s t a z j ę Harbutową (nazwisko zapewne po mężu); B e n i g n ę, żonę Alberta Działkowskiego oraz R ó ż ę, żonę Jerzego Rokibudzkiego¹⁶. Bezdzietność synów Jerzego spowodowała wygaśnięcie puczyckiej gałęzi Raczków w linii męskiej. Nie ma informacji na temat potomstwa Anastazji i Benigny. Wszystko wskazuje na fakt, że Puczyce przypadły jako dziedzictwo Róży i jej mężowi – Jerzemu Rokibudzkiemu. Następnie dobra te przejął ich syn Jan Rokibudzki oraz córki – Benigna Chazeńska i Anna Siestrzawitowska. Jako ostatnie informacje na temat dóbr Puczyce pojawiają się wiadomości, że potomkowie Jana Rokibudzkiego przekazali je Krassowskiemu, zaś części Benigny i Anny mieli później Siestrzawitowscy i Korowiccy¹⁷.

P a w e ł (I), właściciel Ruskowa i Myszkowic, miał dwóch synów. Wraz z jednym z nich – J a n e m (I) fundował w 1517 r. altarię¹⁸. Temu Janowi przypadły po śmierci ojca Myszkowice. Drugi z synów Pawła – S t a n i s ł a w (I) otrzymał zaś centrum parafii – Rusków¹⁹, co może sugero-

---

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże, f. 181v.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże, f. 180.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże, f. 180, 181v, 186.

¹⁹ Tamże, f. 180.

wać, że był starszy od Jana. Linia Raczków wywodząca się od Jana związana była odtąd z Myszkowicami. Synem Jana I był M e l c h i o r (I), ten zaś miał syna A n d r z e j a, przy imieniu którego potwierdzona jest własność Myszkowic²⁰. Andrzej miał syna M e l c h i o r a (II)²¹, a o potomstwie tego ostatniego mamy liczniejsze, choć niejasne informacje. Na wykresie genealogicznym pojawia się syn Melchiora II K a s p e r, a obok Elżbieta Uszyńska. Niestety, nie ma żadnej wzmianki, która pozwoliłaby rozstrzygnąć, czy Elżbieta była żoną (wówczas „Uszyńska” byłoby jej rodzowym nazwiskiem), czy też siostrą Kaspra (a zatem córką Melchiora II, Uszyńską zaś byłaby po mężu). Jediną pewną informacją, jaką podaje wizytacja, jest fakt, że zarówno Kasper, jak i Elżbieta byli bezdzietni²². Podobny problem mamy w przypadku drugiego z synów Melchiora II – K a z i m i e r z a (I) i zapisanej obok Zuzanny Arciszewskiej²³. Zapisanie przemiennie mężczyzn i kobiet wśród potomstwa Melchiora II może sugerować, że mamy tu jednak do czynienia z zapisem dwóch jego synów oraz podaniem imion i nazwisk rodowych ich żon. Przy Kazimierzu podana jest informacja, że miał liczne potomstwo (*numerosi*), jednak bez jakichkolwiek szczegółów. Dalej widnieje zdanie, że „ci zeznali Panu Macieiovi Krassowskiemu Myszkowice ... 1660”²⁴. Nie mamy zatem podstaw, by sądzić, że Raczkowie z Myszkowic wymarli. Jednocześnie nie znamy ich losów, a jedyne, co na pewno możemy stwierdzić, to fakt, że po siedmiu pokoleniach stracili prawa do tej wsi.

Stanisław I dał początek linii Raczków związanej z siedzibą parafii – Ruskowem. Z małżeństwa z Katarzyną Lubańską miał dwóch synów. Jednym z nich był P a w e ł (III) wojski drohicki, który ożenił się z Zofią Braniczką. Nagrobek tej ostatniej znajdował się przed ołtarzem w kościele w Ruskowie. Drugim z synów Stanisława I był J a n (II) ożeniony z Anną Górską. Córką Pawła III była Zuzanna Piekarzewska, która sprzedała swoją część Ruskowa i „wyniosła się do Litwy”²⁵. Sprzedaż ta pozwoliła zapewne ponownie połączyć dobra ruskowskie w jednym ręku. Bez wątplenia dzierżył je syn Jana II – A d a m (I) pełniący funkcję sędziego mielnickiego. Ten z małżeństwa z Katarzyną Chorską miał syna W o j c i e c h a²⁶. Woj-

---

²⁰ Tamże, f. 186.

²¹ Tamże, f. 186v.

²² Tamże.

²³ Tamże.

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże, f. 181v.

²⁶ Tamże.

ciech ożeniony z Marianną Cieciszewską miał syna A d a m a (II), zaś Adam II z małżeństwa z Teofilą Nowosielską – synów: K a z i m i e r z a (II), wojskiego mielnickiego; P a w ł a (IV), skarbnika mielnickiego; S t a n i s ł a w a (II); W i n c e n t e g o oraz córki²⁷. Ostatnie opisane pokolenie możemy umieścić w pierwszej połowie XVIII w., ponieważ w zanotowanym dokumencie z 1 XI 1725 r. występują Teofila Ruskowska i jej syn Paweł²⁸. Ten fakt pozwala nam przyjąć, że przed wspomnianą datą zmarł mąż Teofili, a ojciec Pawła (IV) – Adam II. Jednocześnie można założyć, że skarbnik mielnicki wymieniony pod 1733 r. przez Niesieckiego²⁹ jest tożsamy występującym na tym samym stanowisku Pawłem IV. Najmłodszym przedstawicielem rodziny Raczków wymienionym w interesującym nas źródle jest J a n (III), który był synem Kazimierza II i Heleny Machurczanki³⁰.

Jako uzupełnienie genealogii Raczków wizytacja podaje informacje o rodzinie Krassowskich. Maciej Krassowski, który w 1660 r. nabył Myszkowce od Raczków, był podkomorzym mielnickim. Jego syn Stanisław był stolnikiem podlaskim. Miał on dwóch synów: bezdzietnego Józefa, podczaszego warszawskiego, oraz Michała, kanonika warszawskiego. Jako syn Michała pojawia się Jan, który sprzedał Myszkowice Kuczyńskiemu³¹.

Prawdopodobnie wizytacja nie wymienia wszystkich członków rodziny Raczków, lecz jej głównych przedstawicieli i osoby, które w jakiś sposób utrwaliły swą obecność w aktach parafii Rusków. Rodzina ta, pełniąc zapewne funkcje kolatorów parafii, bez wątpienia miała wpływ na jej dzieje i funkcjonowanie. Dzięki temu jesteśmy w stanie znaleźć informacje na temat przedstawicieli dziewięciu pokoleń tego rodu od końca XV w. do lat trzydziestych XVIII w.

---

²⁷ Tamże, f. 182.

²⁸ Tamże, f. 184.

²⁹ Dz. cyt., s. 4.

³⁰ Tamże, f. 182.

³¹ Tamże, f. 186v.

INFORMATIONEN ÜBER DIE FAMILIE RACZKO
IN DEN VISITATIONSAKTEN DER PFARREI RUSKÓW

Z u s a m m e n f a s s u n g

Dieser Artikel betrifft die Genealogie der Adelsfamilie Raczko. Die Informationen, auf denen der Inhalt des Artikels basiert, stammen aus den Visitationsakten der Pfarrei Rusków aus dem 18. Jahrhundert. Diese Pfarrei gehörte damals zur Diözese Lutzk. Die erwähnten Visitationsakten befinden sich gegenwärtig im Diözesanarchiv in Siedlce. Die Raczkos waren die Stifter dieser Pfarrei und die ersten Besitzer dreier dazugehöriger Dörfer. In Rusków war diese Familie seit dem Ende des 15. Jahrhunderts bis zur Entstehungszeit der Visitationsakten vertreten, d.h. bis in die dreißiger Jahre des 18. Jahrhunderts. Die Informationen über die Familie Raczko sind um so wertvoller, als es in der heraldischen Literatur keine umfassenderen Angaben über diese Familie gibt.

Aus dem Polnischen übersetzt von Herbert Ulrich